

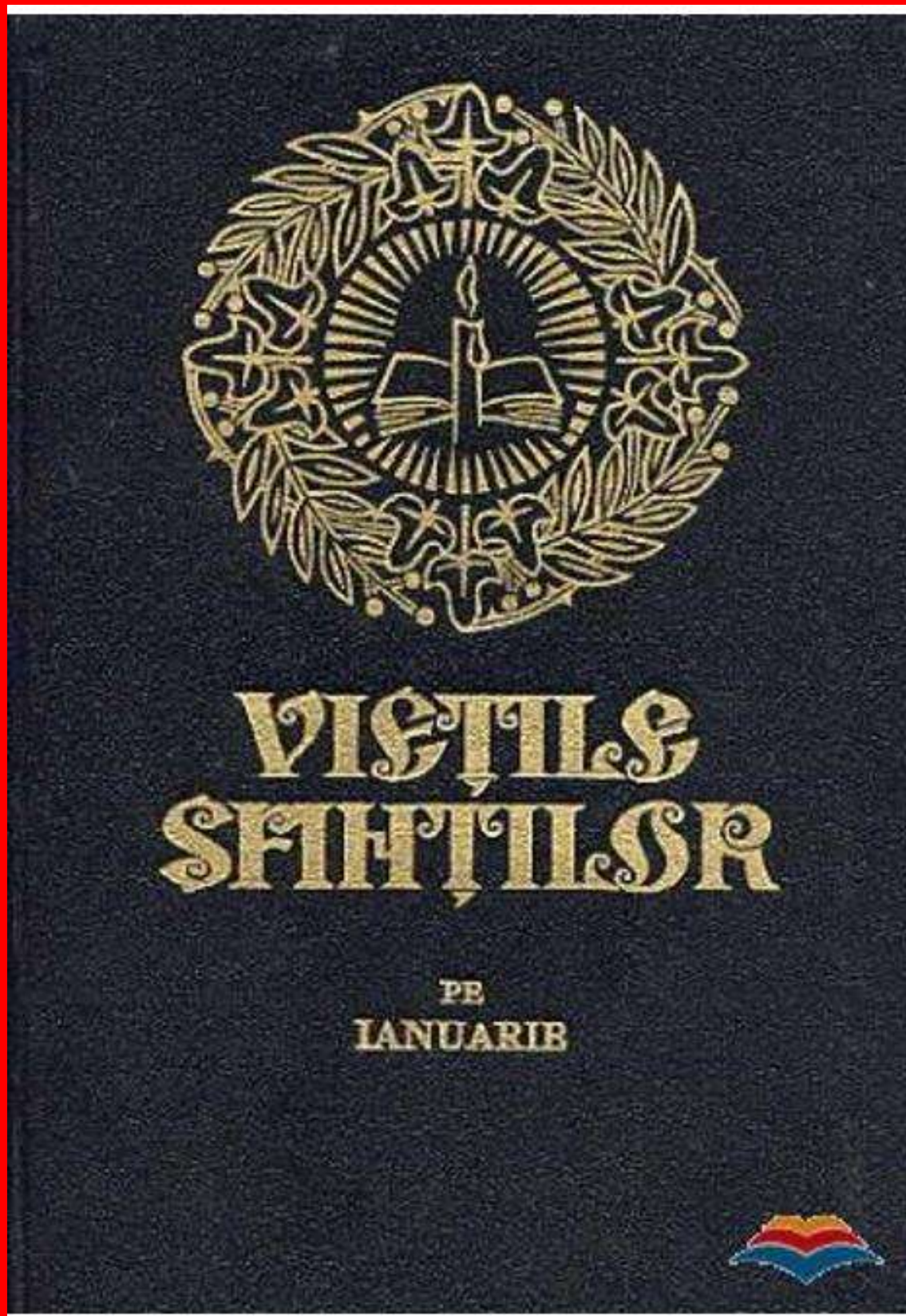
TEZĂUR LITURGIC

14 IANUARIE

VIATA SF. IERARH SAVA I, ARHIEPISCOPUL SERBIEI

VIETILE SFINŢILOR-01
ROMAN, 2001

Viața Sfântului Sava, arhiepiscopul Serbiei și ctitorul mănăstirii Hilandar

Sfântul nostru părinte Sava [1] era din Serbia. Tatăl său, Ștefan Nemanja [2], era cucernicul voievod [3] de Rașca, adică voievodul Serbiei [4]. Numele mamei sale era Ana care provenea tot dintr-o familie regală. Pe vremea aceea, sârbii au încercat să-și dobândească independența față de bizantini. Totuși, împăratul Manuel I Comneanul (1143. 1180) a reușit să înăbușe aceste răzmerițe. În anul 1167 Nemanja a fost numit voievod de către Manuel I. Obținând sprijin unguresc și venețian Nemanja s-a răsculat cu mare izbândă împotriva bizantinilor. Apoi, în anul 1172 Manuel I, în fruntea unei mari oștiri bizantine, l-a atacat pe Nemanja. Obligat să se predea, el a fost luat, în cele din urmă, prizonier la Constantinopol [5].

În anul 1183, Nemanja a ajuns din nou la putere, îi calitate de supus bizantin. După moartea lui Manuel I, Nemanja s-a răsculat din nou împotriva Bizanțului. Aliat cu Bela al III-lea al Ungariei, ei au invadat teritoriul Bizanțului. Deși aliații au ocupat și jefuit Belgradul, Branieevo, Nișși Sofia, Nemanja a păstrat supremația asupra Niș-lui. Marele

voievod și-a extins cuceririle teritoriale către răsărit și către sud și a unit Zeta cu Raska.

Cuplul regal, Ștefan Nemanja și Anna, era unul de creștini ortodocși evlavioși. Ei au avut doi fii, Vukan și Ștefan (născut 1165). După aceștia, regina s-a îmbolnăvit și-a și mai putut da naștere la copii. Deși stăpâneau un regat și aveau multe avuții, totuși, cu postiri și lacrimi de căință, ei au cerut cu umilință de la Bunul Dumnezeu să li e mai dăruiască un copil. Domnul a ascultat rugăciunile lor și le-a dăruit un al treilea copil, pururea pomenitul Rastko sau Sava, după numele primit la tunderea sa în monahism. Aceasta se întâmpla în 1170 sau 1175. Încă din cea mai fragedă copilărie, Rastko a primit ai întâi o sfântă educație, fiind inițiat în tainele Sfintelor Scripturi. După puțină vreme, a primit educație după cărțile bisericești aflate pe atunci la îndemână, scrise în limba maternă.

El dădea dovada prezenței în persoana sa a unor mari daruri precum: înțelegerea, chibzuință, disciplina, înfrânarea, smerenia și o bună dispoziție, astfel încât toți cei care îl cunoșteau, îl iubeau și-l respectau. Ca atare, cu cât creștea cu vârsta, cu atât mai mult se înmulțea dragostea sa față de Dumnezeu. El își închină toată viața iubirii dumnezeiești. Nimic nu-l preocupa, decât cum să

se facă bineplăcut Creatorului și Proniatorului său, Bunul Dumnezeu. Zi și noapte, se ruga neîncetat, luând asupra sa nevoințe precum: postul, privegherile și alte felurite osteneli primite de bună voie. Un biograf medieval scria că pe vremea când Rastko împlinise 15 ani, Nemanja i-a dăruit o provincie pe care el urma s-o administreze, aflată la hotarele de apus ale statului (Hrim sau Herțegovina). Tânărul cel evlavios a condus treburile provinciei vreme de doi ani. Apoi, la vârsta de 17 ani, întrucât iubea fecioria, el s-a rugat la Dumnezeu să-i dăruiască o viață prin care să-I urmeze lui Hristos.

Bunul Dumnezeu avea să împlinească dorința inimii sale la vremea cuvenită.

La începutul anului 1190, Nemanja a făcut o încercare de a-și îmbunătăți legăturile sale cu Bizanțul [6]. El a reușit acest lucru în urma căsătoriei dintre cel de-al doilea fiu al său, Ștefan cu Evdochia, o nepoată a împăratului Isaac al II-lea Anghelos (1185-1195) [7]. Ștefan a primit titlul bizantin de „Sebastokrator” [8]. Monahii greci care au venit în Serbia în compania Evdochiei i-au atras pe unii dintre sârbi la viața monahală. Însă, să ne întoarcem la Sf. Sava și la felul în care Dumnezeu i-a deschis calea către viața cea veșnică. Unii părinți din Sf. Munte, auzind de virtuțile lui Ștefan

Nemanja și, mai ales, de faptul că el era foarte milostiv și generos față de cei nevoiași, s-au hotărât să se ducă în patria lui Rastko. Astfel, sub motivul străngerii de milostenii, athoniții au intrat în Ras (actualul Novi Pazar), un oraș de munte și capitală a marelui voievod. Ștefan Nemanja, așa cum s-a spus mai înainte, era un om temător de Dumnezeu.

Deși ar fi putut trăi o viață de lux, atât el, cât și cei din familia sa duceau o existență simplă, într-o locuință modestă. Pe când Nemanja era mai tânăr, în anul 1183, el a ctitorit mănăstirea Studenisa într-o vale împădurită al unui afluent al râului Iban, în apropiere de Ușce, pe teritoriul Serbiei central-sudice. Biserica, împodobită cu marmură albă, îmbina trăsăturile tradițiilor bizantine și romane. În incinta mănăstirii, el a fost acela care a condus lucrările de început ale construirii bisericii închinată Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu și paraclisul independent închinat Sf. Nicolae. Prin urmare, athoniții s-au gândit să ceară donații de la omul acesta. Printre frații și părinții pelerini se aflau cei de la Mănăstirea Rusească sau Mănăstirea Tesalonicenilor, care avea să primească numele de Mănăstirea Sf. Pantelimon^[9], binecunoscută astăzi tuturor credincioșilor creștini iubitori ai Sf. Munte. Monahii, de origine rusă, erau oameni plini de virtuți.

Atunci când fericitul Rasko i-a văzut, a fost dornic să intre în discuție cu ei.

În cursul conversației, el s-a interesat de mănăstirile din Sf. Munte. A dorit să afle despre regulile monahale și nevoințele lor, despre purtarea și viețuirea monahilor, despre orice alt lucru de folos pentru el în vederea atingerii țelului final al vieții sale. Când i s-au oferit date referitoare la viața îngerească a monahilor, aceste lucruri i-au înflăcărat și mai mult inima, așa încât râuri de lacrimi i se revărsau din ochi. După ce a plâns o bună bucată de timp, el îi spuse starețului acestui grup de călugări: „înțeleg, părinte, faptul că Dumnezeu cunoaște adâncurile inimii mele, precum și dorirea mea. El te-a trimis la mine, păcătosul, ca tu să-mi poți îndrepta pașii pe calea Lui, căci, iată, sufletul meu se bucură la auzul dumnezeieștilor tale vorbe, astfel încât nu mai pot viețui în această lume a minciunii și a păcatului – și nici nu mai voiesc să-i văd vicleniile, înșelăciunile și minciunile ei. Prin urmare, te rog să mă înveți cum să procedez spre a părăsi deșertăciunea acestei lumi și să ajung la un mod de viață pe care sfinția ta îl duce, deoarece, părinții mei doresc să mă căsătorească degrabă. Așadar, din această pricină, am hotărât cu un ceas mai devreme să plec de aici și să ajung în Sf. Munte. În

această problemă, o, sfinte părinte, îți cer povățuirea.”

După ce l-a lăsat să vorbească, starețul i-a răspuns: „Văd, copilul meu, că intenția ta este minunată și bine-plăcută lui Dumnezeu; și mai văd încă și faptul că dragostea de Dumnezeu domnește în sufletul tău. Cu adevărat, ceea ce dorești din inimă, trebuie să și împlinești cât mai degrabă cu putință. Eu îți voi fi tovarăș și povățuitor la drum pânăcând te voi aduce în Sf. Munte.”

Apoi, născocind o cale de evadare, Rastko s-a înțeles cu bătrânul să se întâlnească într-un anume loc. Rastko se duse apoi la tatăl său și-i spuse: „Am auzit de un munte în care îți poți afla desfătarea; și te rog să-mi dai voie să plec, precum și binecuvântarea ta spre a mă duce la vânătoare ca să mă pot distra pentru scurtă vreme. Te rog să nu te mânii pe mine.” După ce tatăl său i-a dat încuviințarea și dăruindu-i însoțitorii de care avea nevoie, Nemanja i-a dat binecuvântarea. Fericitul Rastko, cu o bucurie nemărginită, abia aștepta să se întâlnească cu bătrânul care-l aștepta la locul fixat de mai înainte. Între timp, Rastko le-a poruncit celor din ceata vânătorilor să stea deoparte și să-l aștepte. Rastko plecă mai apoi și intră cu bătrânul său într-o colibă unde își schimbă straietele împărătești. Intrară într-o biată

căsuță în care Rastko îmbracă veșmintele cerșetorilor. Astfel pregătiți, Rastko și bătrânul se puseră la drum către mănăstirea rusească din Sf. Munte [10].

Odată aflat acolo, Rastko fu învățat și pregătit de același bătrân în ceea ce privește viața monahală. Tânărul având deosebită evlavie față de bătrânul său, așa cum se cuvenea, împlini cu mare râvnă și cu ascultare tot ceea ce i se poruncea.

În tot acest timp părinții săi plângeau nemângâiați. În toate cele patru vânturi trimiseră oameni cărora li se poruncise să cerceteze toate locurile în amănunt, deoarece părinții nu puteau suporta să se lipsească de un fiu atât de înțelept, prudent și chipeș, pe care tatăl său intenționa să-l lase moștenitor al regatului său. Oamenii marelui voievod fură trimiși pretutindenea. Printre ei, trei oameni de vază și de încredere au fost trimiși în Sf. Munte spre a face o cercetare amănunțită. Nu după mult timp aflară că un grup de sârbi nou-veniți se aflau la Mănăstirea Rusească. Oamenii înarmați ai lui Nemanja făcură cercetări și-l aflară pe prinț la această mănăstire. Deși Rastko, cu lacrimi în ochi, îi ruga să fie lăsat în pace, ofițerii sârbi nu plecară de acolo. În această situație, Rastko puse la cale un alt plan pentru a scăpa de

agenții tatălui său. El le spusese să se odihnească și să aștepte până în ziua următoare.

Apoi, noaptea, în taină, fericitul Rastko se duse în turnul mănăstirii unde îl rugă pe bătrânul său să-l tundă în schima îngerească a monahilor. Primi tunderea monahală și numele de Sava, după numele marelui avvă palestinian, Sf. Sava cel Sfințit [11]. După aceea, el alcătui o lungă epistolă către părinții săi cu privire la sfârșitul acestui veac și la fericirea sfinților. El mai scrisese despre deșertăciunile acestei lumi și despre nesfârșitele chinuri ale iadului. În dimineața următoare, atunci când sârbii îl căutau pe Rastko, neputându-l afla, aceștia proferară amenințări la adresa monahilor spre a le dezvălui locul unde se afla Rastko. Sava, auzind strigătele și țipetele fraților și părinților din mănăstire, li se arată în noul său chip de monah. El aruncă la pământ hainele sale princiare, dimpreună cu şuvițele de păr tăiate odată cu tunderea sa în monahism, și spuse: „Luați aceste însemne cu voi: spuneți-le părinților mei că m-ați aflat în viață, viu și nevătămat, ca simplu monah al Domnului, purtând numele de Sava.” [12] Apoi le dădu epistola scrisă pentru părinții săi. Nimic nu mai puteau să facă agenții sârbi. Deși s-au certat cu noul monah, în cele din urmă sârbii și chiar Sava însuși vărsară lacrimi.

Deși Sava fusese iute făcut monah, acest lucru nu i-a pricinuit cugete de mândrie. Socotindu-se cel mai mic dintre frați, el făcea ascultare față de toți.

Totuși, rămase doar câteva luni la această mănăstire când, la praznicul „Bunei Vestiri”, starețul mării mănăstiri Vatopedu îl invită pe starețul de la Pantelimon să ia parte la slujbele închinare marelui praznic, al cărui hram îl purta mănăstirea.

Sava a fost rugat să-l însoțească. Tânărul monah sârb făcu o impresie deosebită asupra starețului de la Vatopedu, care-l invită să rămână la mănăstirea grecească. Cu binecuvântarea starețului rus, Sava rămase la Vatopedu, unde se nevoi vreme de 12 ani. Această plecare neașteptată la o mănăstire elenă a fost, de fapt, mâna providenței dumnezeiești, care lucra în viața tânărului Sava. La Vatoped, întrucât doar limba elenă era vorbită și folosită în cântările slujbelor bisericești toate acestea făcure ca în cele din urmă Sava să învețe limba elenă perfect. El citea și cânta la strană la toate slujbele bisericești.

Drept urmare, el se cufundă în lectura manuscriselor Sfinților Părinți greci, aflată în bogata bibliotecă a mănăstirii

Revenind pentru o clipă la ziua tunderii lui Sava în monahism, iată-ne alături de ofițerii sârbi care s-au reîntors la Raș, cuplul regal, cărora ofițerul cel mai mare în grad le înfățișă epistola lui Sava. Citind epistola, plânseră nemângâiați, jelind pierderea fiului lor. Totuși, scrisoarea făcu o impresie de necrezut asupra bătrânilor și iubiților săi părinți. Prin cuvintele sale de Dumnezeu inspirate, el îi aduse pe iubiții săi părinți la simțământul pocăinței, așa încât și aceștia începură să se gândească la viața monahală pentru ultimii ani ai vieții lor.

După ce Nemanja se liniști, el îi răspunse lui Sava rugându-l să se întoarcă acasă măcar pentru o scurtă vizită. În plus, din dragoste față de Dumnezeu și fiul său, Nemanja îi ura fiului său să reușească în noua viață aleasă, precum și în noua sa patrie. De asemenea, el îi trimise daruri spre a fi împărțite fraților săi asceți din Sf. Munte. După ce primi binecuvântarea starețului de la Vatopedu și cea a protosului Sf. Munte, cuviosul Sava împărți darurile la marile mănăstiri de obște, dar nu uită nici de pustnici și nici de viețuitorii chiliilor. Precum o albină ce strânge polenul de pe petalele florilor, tot astfel și Sava strânse pentru sine învățăturile și experiențele de mare preț ale monahilor și mănăstirilor vizitate. Nu numai că le oferi mari daruri, dar se împărtăși și de modul lor

de viață. Donațiile regale cuprindeau aur, vase liturgice lucrate din aur și argint, broderii frumos lucrate și brocarturi.

Deși Sava umbla desculț, el nu uita să ofere mănăstirilor animalele de călătorit și de transport ale poverilor.

Obștea mănăstirii Vatopedu, desigur, se bucură și ea de mari daruri. Sf. Sava nu numai că se îngriji de construcția chiliilor, clădirilor mănăstirii și a trei paraclise, dar participă chiar direct la munca fizică [13]. De fapt, Sava construi un loc spre a viețui laolaltă, tatăl și fiul. Deși zece din cei doisprezece ani petrecuți la Vatopedu se scurseseră deja, Sava nu-și văzuse încă tatăl. Ei corespondau, totuși, iar în scrisori se invitau reciproc să-și facă vizite. Apoi, într-o ultimă scrisoare, Sava fu sever față de tatăl său, avertizându-l ca nu cumva să-și mai amâne vizita, altminteri „poți să lași deoparte nădejdea de a mă mai vedea în viața de dincoace de mormânt [14]”.

Numeroasele semințe ale evlaviei și credinței pe care Sava le-a pus în ogorul sufletelor mamei și tatălui său, Dumnezeu le-a făcut să rodească. Așa s-a hotărât împărăteasa să se facă maică și a primit schima îngerească la o mănăstire de maici. Primind numele de maica Anastasia, ea a dus o

viață curată și bineplăcută lui Dumnezeu, până la sfârșitul binecuvântat și fericit, hărăzit ei de Domnul. Tatăl sfântului, Nemanja, a abdicat din tronul regal, în martie 1196, în favoarea lui Ștefan, Cel dintâi încoronat, iar lui Vukan i-a oferit conducerea provinciei Zeta. Acesta din urmă a stăpânit aceste teritorii în calitate de rege al Dalmației și Diocleii.

Nemanja a primit, în fine, tunderea în monahism din partea episcopului Calinic, luând numele de Simeon. Apoi s-a dus la mănăstirea ctitorită de el, Studenica. După abdicarea de la tron și tunderea lui Nemanja în monahism, numirea lui Ștefan la rangul de marele voievod va fi înfruntată de către Vukan, fratele mai mare al lui Ștefan și al Sf. Sava.

Viețuind la Studenica timp de 18 luni, Simeon a urmat rânduiala mănăstirii. Șederea lui aici a fost de bun augur pentru această mănăstire. Simeon a pus bazele unei solide activități pe terenurile donate mănăstirii, l-a numit stareț pe ieromonahul Dionisie și și-a pregătit și mormântul. Paraclisul Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, aflat lângă mormântul său, fu înălțat din marmură locală, frumos prelucrată. După ce a rânduit toate acestea, cuviosul Simeon își îndreptă gândurile către Sf. Munte și către preaiubitul său fiu, Sava. În noiembrie 1197, bătrânul monah Simeon, la

vârsta de 84 de ani, a sosit la Vatopedu unde a fost întâmpinat cu mare bucurie și respect de către obștea mănăstirii. Bătrânul, într-adevăr, nu venise cu mâinile goale. El a adus daruri bogate din Serbia spre a fi împărțite tuturor, cuprinzând daruri către biserici, daruri utile pentru frați și părinți, precum și cai și catâri.

În toți acești ani în care Sava s-a ocupat de construcții, el nu și-a neglijat viața ascetică. Având rugăciunea minții, chemând numele Mântuitorului nostru cu „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul”, demonii erau alungați, dorind să ajungă „la statura bărbatului desăvârșit, la măsura deplinătății lui Hristos” (Efes. 4: 13). Totuși, acum, după zeci de ani de așteptare și rugăciuni, avea să-l vadă din nou pe bătrânul său tată. Întâlnindu-se, cuprinși de emoție și dragoste, ei se îmbrățișară vărsând fiecare râuri de lacrimi. Iată însă că nu numai cei de la Vatopedu l-au întâmpinat pe fostul și renumitul mare voievod și oștean, fondator al dinastiei Nemanja și a statului independent sârbesc, ci și protosul Sfântului Munte, stareții și monahii din toate mănăstirile au venit să-l întâmpine pe monahul Simeon.

A fost dorința lui Simeon de a viețui alături de fiul său care, cu ani în urmă pregătise o locuință

pentru amândoi [15]. Prin urmare, cei doi cuvioși au rămas și au viețuit împreună destul timp, ducând o viață minunată, de mare înălțime duhovnicească. Datorită generozității lor, Vatopedu s-a bucurat de numeroase îmbunătățiri, cuprinzând alte trei biserici, noi bolnițe și noi terenuri pentru vii. Aceste lucruri nu i-au deranjat pe Simeon și Sava care se nevoiau zi de zi în posturi, privegheri de toată noaptea și rugăciuni neîncetate. În scurtă vreme, amândoi au ajuns stăpâni pe trup, pe deplin înfrânând patimile trupului. Ei au ajuns până în vârful muntelui virtuților, întrecându-i pe toți părinții din Sf. Munte. Așa s-au făcut pe ei înșiși vase alese ale Sf. Duh. Virtuțile lor i-au făcut pe mulți sârbi să li se alăture în viața monahala, așa încât zi de zi grupul sârbesc athonit creștea văzând cu ochii. Curând, a devenit limpede faptul că aceștia aveau nevoie să-și construiască propria lor mănăstire. Așadar, cuvioșii părinți au postit vreme îndelungată și au privegheat cu râvnă făcând rugăciuni către Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu. Ei i s-au rugat ca ea să-i îndrepte spre voia lui Dumnezeu către locul unde aveau să-și înalțe mănăstirea.

Prin descoperire dumnezeiască li s-a arătat acest lucru. Noul mare voievod Ștefan al II-lea le-a cerut părinților de la Vatopedu să le dăruiască tatălui și fratelui său așezarea aflată în stare de ruină a

Hilandarului [16] în zona aflată la 12 mile nord-vest de Vatopedu, numita Meleon, nu departe de coasta nordică a peninsulei. Darul a fost întărit printr-un hrisov al împăratului Alexie si III-lea (1197), care era o rudă de-a lor prin alianță [17]. Printr-un edict special, Alexie a transformat vechea mănăstire Hilandaru și împrejurimile sale de sub jurisdicția protosului în proprietatea sârbilor și a așezat-o sub ocrotirea starețului de la Vatopedu. Protosul Sf. Munte, părintele Gherasim, dimpreună cu egumenii mai multor mănăstiri mai mici erau împotriva asimilării micilor colibe și schituri de către marile mănăstiri. Așadar, ei au făcut tot posibilul ca Hilandaru să rămână independentă.

Împăratul Alexie a fost convins să decreteze independența mănăstirii Hilandar, hotărând ca ea să fie un dar făcut sârbilor pentru vecie [18]. Astfel, în luna iunie a anului 1198, Alexie al III-lea a anulat fostul decret prin care mănăstirea Hilandar și împrejurimile ei erau cedate mănăstirii Vatopedu, punând-o sub autoritatea și administrarea lui Simeon și Sava. De acum înainte, ei aveau o mănăstire care era independentă, administrând singura toate necesitățile oamenilor săi aflați pe coasta de nord-vest a peninsulei.

De îndată ce tatăl și fiul s-au stabilit la mănăstirea Hilandar, prin iulie 1198, ei au pornit reconstrucția și lărgirea clădirilor existente. Regele Ștefan al II-lea a contribuit cu o imensă cantitate de aur și argint în vederea extinderii mănăstirii. Deși puterile îl părăseau rapid pe bătrânul Simeon, amândoi au construit o biserică și o trapeză. Sava, desigur, a angajat numeroși constructori și meșteri pentru construirea nu numai a bisericii, ci și a chiliilor și a altor construcții necesare.

În anul 1198, Simeon, se pare cu ajutorul lui Sava, a conceput cel dintâi hrisov de întemeiere al mănăstirii. În anul 1199, în chilia lui Sava din Kareia, el a alcătuit o carte de reguli, tipic, care se inspira după regulile mănăstirii Everghetis din Constantinopol [19], care și astăzi este în vigoare. Sava, cu binecuvântarea tatălui său, l-a numit pe ieromonahul Metodie în calitate de egumen al mănăstirii.

Noua și frumoasa biserică, pe care ei au construit-o cu propriile lor cheltuieli a fost închinată „Intrării Maicii Domnului în Biserică”, praznic pe care sfânta Biserică îl Sărbătorește pe data de 21 noiembrie. Nu peste mult timp și alți sârbi, atât nobili, cât și oameni simpli, s-au închinoviat la mănăstirea Hilandar. [20]

Bătrânul avva Simeon avea acum 86 de ani. El a dus o viață monahală curată și bineplăcută lui Dumnezeu Cunoscându-și sfârșitul grabnic, el îi spuse fiului său sa-l îngroape, la vremea socotită, în mormântul pe care el îi pregătise de mai înainte de Studenica.

Sf. Sava, scriind biografia tatălui său, ne oferă următoarea istorisire: „Tatăl meu spunea: «Fiule, adu-mi icoana Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, căci am făgăduit să-mi dau duhul dinaintea ei». Și când porunca i-a fost împlinită, spre seară mai zise: «Fiule, fă-mi, terog, o faptă a dragostei și îmbracă-mă în rasa pregătită pentru înmormântarea mea și așează-mă în poziția în care mă voi afla în sicriu. Pune o rogojină pe pământ și așează-mă pe ea și mai pune-mi și o piatră sub cap, ca să pot sta acolo, până când Domnul va veni la mine spre a mă lua de acolo». Iar eu am împlinit toate acestea, ducându-i la bun sfârșit poruncile. Iar noi toți care priveam latoate acestea, plângeam cu amar... Îi primi pe toți frații din obște și plin de dragoste în inima sa, ceru iertare și binecuvântare de la toți. Și după ce se lăsă noaptea, toți își luară rămas bun de la el; și, după ce luară binecuvântare de la el, se întoarseră la chiliile lor spre a-și face pravila și a se odihni puțin. Eu și un preot am rămas lângă el toată noaptea. La miezul nopții, fericitul meu părinte tăcu și nu mai scoase

nici o vorbă. Când se ivirăzorii și începură cântările Utreniei în biserică, chipul fericitului meu tată se luminează deodată și, privind spre cer, zise: «Lăudați pe Domnul întru sfinții Lui; lăudați-L pe El întru tăria puterii Lui» [Ps. 150: 1]. Eu i-am spus: «Tată, pe cine vezi tu, spunându-mi aceste cuvinte?» Se uită la mine și îmi zise: «Lăudați-L pe El întru puterile Lui; lăudați-L pe El după mulțimea slavei Lui» (Ps. 150: 2). Și spunând acestea, imediat își dădu sfântul său suflet în mâinile Domnului» [21]. Data mutării sale la Domnul a fost 13 februarie 1199. După moartea tatălui său, Sava se duse în pustie și își înmulți nevoințele ascetice, ținând un post aspru. Sfântul lui Dumnezeu își cumpărase un schit în Kareia, un loc al liniștirii (isihiei), unde, în tovărășia a unuia sau doi monahi, se retrăgea la o viață de rugăciune pustnicească. Deși se bucura de descoperiri cerești, suferea de o boală necruțătoare de splină. Într-una din vedeniile sale, i se arătă tatăl său și-i spuse: „Vei fi slăvit cu două cununi, una ascetică și cealaltă apostolică; și amândoi ne vom bucura de fericirea cea veșnică» [22]. În urma acestei sfinte vedenii, Sava înțelese că trebuia să se întoarcă la Hilandar pentru pomenirea de un an a tatălui său.

În primăvara anului 1199, Sava se duse la Constantinopol pentru a încerca să mărească, cu sprijinul împăratului, veniturile mănăstirii

Hilandar. În iunie, împăratul Alexie emise un alt hrisov prin care confirma drepturile ctitorului Sava și deplina autonomie a Hilandarului.

Mănăstirea a mai primit pământul și clădirile mănăstirii părăsite Zygon, de pe latura de vest a Sf. Munte. Mănăstirii Hilandar i s-a îngăduit să dețină o barcă pentru a ajuta la transportul mărfurilor [23].

La parastasul de un an al tatălui său, fericitul Sava i-a invitat pe protosul Sf. Munte și pe cuvioșii părinți athoniți. Ei au săvârșit o priveghere pentru sufletul fericitului suflet al tatălui părintelui Sava. Apoi, în timpul doxologiei, o mireasmă atât de plăcută se revărsă din mormântul Sf. Simeon, încât aceasta inundă întreaga mănăstire. Părinții s-au dus la mormânt și au luat mir care curgea din mormânt. Astfel, toți l-au slăvit pe Dumnezeu Cel Care-i slăvește pe cei ce-L proslăvesc pe El.

Cuviosul Sava a simțit o mare bucurie în sufletul său deoarece fericita adormire și moaștele sfințite ale tatălui său fuseseră slăvite.

Drept pentru care, el s-a dedicat unor posturi și privegheri și mai mari, precum și unor osteneli ascetice cu neputință de descris. Întrucât nu se cuvenea ca o astfel de virtute să rămână ascunsă, din iconomia lui Dumnezeu, dreptul Sava a ajuns

cunoscut tuturor. Zi de zi, mulți veneau la el pentru a primi învățăturile și povățuirile sale duhovnicești. Printre cei ce veneau pentru povețe se afla și protosul Dometie al Sf. Munte, deși și el era un bătrân ascet plin de virtuți și de Duh purtător. Nu numai Dometie, ci și alți stareți de mănăstire îl socoteau pe Sava drept povătuitorul lor de căpetenie. Cu adevărat, fără povățuirile sale, nimic nu se săvârșea, întrucât harul Sfântului Duh care sălășluia în Sava, îi lumina mintea, așa încât el rostea doar ceea ce era de folos sufletului în vederea mântuirii.

De fapt, el era atât de iubit încât a fost rugat să primească demnitatea preoțească. Deși încercau să-l silească, Sava cel smerit cugetător răspundea doar că era nevrednic de aceasta și, adesea, chiar se tăinuia pe sine. În cele din urmă, pentru a nu se arăta a fi neascultător și văzând că era voia lui Dumnezeu, el răspunse: „Facă-se voia Domnului”. Așadar, a fost hirotonit diacon și preot în mănăstirea sa de către episcopul de Ierissos din vremea aceea, Nicolae [24].

Mai apoi, episcopul Tesalonicului, Constantin Mesopotamites, auzind de virtuțile ieromonahului de la Hilandar, după multe rugăminți, l-au adus la Tesalonic. Au discutat vreme de câteva zile, timp în care ierarhul a dobândit un imens câștig

duhovnicesc. Nu numai Constantin, ci și alți episcopi, clerici și mireni au dobândit o mare zidire duhovnicească de pe urma învățăturilor lui Sava. Prin urmare, arhiepiscopul, în deplin acord cu episcopii și cu întregul cler, au hotărât să-l înalțe la o înaltă treaptă în ierarhia bisericească.

Așadar, în timp ce sfântul le predica oamenilor la sfârșitul Sfintei Liturghii duminicale în biserica principală a orașului, Aghia Sofia (Sfânta Sofia), deodată, deși nu a dorit acest lucru, a fost făcut arhimandrit de către trei episcopi, în frunte cu arhiepiscopul Constantin. Cuviosul, din pricina oamenilor și cinstirii prea mare ce i se acordau, din smerenie, a plecat în taină și s-a întors la mănăstirea sa.

În anul 1204, atunci când cruciații complotau asasinarea împăratului Alexie al V-lea Doukas Mourtzouphlos 1204), au eșuat. Punând la cale cucerirea orașului pe data de 12 aprilie, atât cruciații, cât și forțele venețiene au atacat zidurile dinspre mare ale Constantinopolului pe latura dinspre portul din golful Cornul de Aur.

Luptătorii bizantini i-au respins cu succes, dar latinii au revenit. După ce au escaladat zidurile, au intrat în oraș și l-au prădat. A fost încoronat un împărat catolic, Balduin de Flandra (1204-1205).

Apoi, în 1205, un tânăr nobil bizantin, Teodor I-ul Laskaris [25], ginerele fostului împărat Alexie al III-lea Anghelos [26], a adunat tot ceea ce mai rămăsese din aristocrația și ierarhia constantinopolitană. El a instituit un guvern în exil de-a lungul strâmătorii Niceea [27]. După ce catolicii cuceriseră Constantinopolul, Teodor, cam pe la 1208, a fost încoronat drept „împărat al Romeilor”, pentru a continua tradiția monarhiei bizantine [28].

După căderea orașului, Protosul Sfântului Munte i-a : trimis pe fericitul Sava și pe egumenii mănăstirilor athonite la Laskares, fondatorul imperiului de la Niceea și împăratul lui, în legătură cu necesitățile cu care se confrunta Sf. Munte. Deși natura exactă a acestor necesități este neclară, cel mai posibil s-a discutat despre problema atacurilor inițiate de către catolici împotriva Sf. Munte. Aceasta din pricina faptului că Bonifaciu, marchiz de Montferrat, iar acum rege al Tesalonicului, și-a extins autoritatea și asupra Athosului în prima jumătate a anului 1205.

Clericii italieni i-au obligat pe monahi să accepte autoritatea papală și practicile Bisericii Romano-Catolice. În vara anului 1205, cardinalul Benedict, nunțul apostolic al papei Inochentie al III-lea la Constantinopol, a plasat mănăstirile sub

jurisdicția episcopului romano-catolic de Sevastia. Apoi, după ce și-a înălțat un castel pentru sine (Frangokastro) pe teritoriul Sf. Munte, el îi jefuia și-i teroriza pe monahi cu ajutorul baronilor francezi. Monahii neînarmați erau torturați în nădejdea descoperirii averilor mănăstirești [29].

Împăratul, dimpreună cu întreg senatul, și chiar cu patriarhul și întregul cin preoțesc se aflau pe atunci la Niceea, noua capitală a Imperiului bizantin. Atunci când Sf. Sava a sosit la Niceea și s-a întâlnit cu Laskaris, rudă a sa prin alianță (căsătorie), împăratul nu dorea să-l vadă atât de mult în calitate de rudă a sa, ci datorită faptului că auzise de virtuțile sale. Prin urmare, el s-a bucurat nespus văzându-l pe cuviosul Sava, căruia i-a acordat o deosebită atenție. În timp ce Laskaris discuta cu evlaviosul avvă, minunându-se de virtuțile sale, îl privea cu un mare respect.

În ciuda ambasadei athonite de la Niceea, aghioriții au pătitit patrii ani de incredibile prădăciuni și răutăți din partea romano-catolicilor. Sf. Sava ne spune că romano-catolicii chiar ne-au invadat pe noi și locul acela sfânt; și a fost mare tulburare [30]. Doar după acțiunea comună a papei Inocențiu al III-lea și a împăratului catolic Henry de Flandra, a fost alungat din scaun episcopul de Sevastia și exilat pentru

nenumăratele crime săvârșite împotriva athoniților.

În anul 1213, mănăstirile athonite au făcut apel la papă spre a fi protejate. Deși era vorba doar de o formalitate cu caracter administrativ, Sfântului Munte i s-a conferit atât protecția papei Inocențiu al III-lea, cât și a împăratului Henry, până la moartea lor survenită în anul 1216.

După aceea, athoniții au căutat protecția Niceei, spre nemulțumirea noului papă, Onorie al III-lea [31].

În chip ciudat, căderea Constantinopolului, din 1204, a făcut posibilă dezvoltarea statului sârb. Vukan, cel mai vârstnic dintre fiii lui Nemanja, îndemnat de către soția sa romano-catolică și de către demnitarii de la curte, n-a putut suporta ca mai tânărul său frate, Ștefan, să fie încoronat în scaunul de mare voievod.

Războiul civil a izbucnit atunci când principele Vukan l-a atacat pe Ștefan cu o armată de mercenari și cu ajutor din partea ungurilor.

Atacurile au avut loc de câteva ori, până când Vukan l-a alungat pe Ștefan din țară. Dorindu-și coroana domnească, el i-a făgăduit papei Inocențiu al III-lea (1198-1216) fidelitate față de scaunul

papal. Cu ajutorul harului dumnezeiesc, arhiepiscopul maghiar, din pricina luptelor interne dinlăuntrul granițelor Ungariei, a fost împiedicat să intre în Serbia pentru a-l încorona pe Vukan și a-i include astfel pe sârbi sub dominația papei. Mai apoi, datorită ajutorului primit de la aliații lor bulgari, Ștefan l-a atacat din nou pe Vukan și a reușit să-l alunge înapoi în provinciile sale de coastă.

Ștefan și-a redobândit din nou tronul după 4 ani de lupte fratricide[32]. În cele din urmă, Ștefan și Vukan au hotărât să încheie o pace de durată. Pentru a-și împlini această dorință ei au hotărât să-l invite pe fratele lor mai tânăr, Sava, de la Hilandar, pe care l-au rugat, de asemenea, ca să aducă și sfintele moaște făcătoare de minuni ale tatălui lor, Sf. Simeon.

Trecuseră 20 de ani de când Sava plecase de acasă. Îndemnat de Dumnezeu, cuviosul s-a hotărât să se întoarcă acasă, la rugămintea fraților săi. În plus, Sava îi făgăduise tatălui lor încă pe când acesta trăia, că el îi va aduce moaștele sale la mănăstirea Studenica. Peste alți 8 ani, mormântul sfântului său tată a fost deschis.

Moaștele Sf. Simeon au fost găsite intacte, întregi. Așadar, Sf. Sava a întreprins o călătorie spre

Serbia, în perioada 1206-1207. Odată aflate acolo, la începutul anului 1207, moaștele au fost însoțite cu mare evlavie de către Sfinții Sava și Ștefan la Studenica.

Principele Vukan și familia sa au fost și ei de față atunci când Sf. Moaște au fost puse în cripta de marmură pe care Nemanja și-o pregătise cu mulți ani înainte de venirea lui în Sf. Munte.

Sf. Sava a zăbovit o vreme la Studenica unde i-a împăcat pe cei doi frați ai săi mai vârstnici. Când a sosit data do 13 februarie, ziua pomenirii Sf. Simeon, a început să izvorască mir sfințit din moaștele Sf. Simeon, săvârșindu-se astfel multe minuni.

Acum, dorința lui Ștefan a fost ca fratele său Sava să rămână la Studenica în calitate de stareț al mănăstirii. Sava era cel mai vârstnic cleric sârb, întrucât majoritatea o formau grecii. El a primit și s-a pus pe zidirea noii spiritualități a poporului sârb. Ca apostol, luptând împotriva ereziilor papistașă și cea a bogomilă[33], el a pornit la predicarea și propovăduirea Ortodoxiei poporului său. Ștefan, susținut de Sava, a hotărât, de asemenea, să zidească o nouă mare mănăstire la Jicea, la confluența dintre Ibar și Morava. Sf. Sava

a adus arhitecți și lucrători în marmură din ținuturile elene [34].

În perioada de timp cât Sava s-a aflat în Serbia, el nu numai că a alcătuit biografia și un imn-acatist în cinstea tatălui său, ci a ținut și o corespondență cu obștea de la Hilandar și cu principii sârbi. De asemenea, în timpul celor 10 ani petrecuți în Serbia, cuviosul a săvârșit numeroase minuni, tămăduind oameni cu rugăciunea, prin punerea mâinilor și cu ungerea cu mir sfințit bine mirositor care izvora din moaștele Sf. Simeon [35].

În tot acest timp, Ștefan a divorțat de prima sa soție, Evdochia [36]. Din rațiuni statale, el s-a recăsătorit mai apoi cu fanatica Ana, o ferventă romano-catolică, nepoata dogelui venețian Enrico Dandolo (mort în 1205), cel care a jucat un rol important la cucerirea Constantinopolului, în anul 1204. Îndemnat de noua sa soție să se încoroneze drept rege, și înconjurat de regatele romano-catolice aflate în vrăjmășie, Ungaria și Bulgaria, marele domnitor a fost de acord cu încoronarea sa pe tronul Serbiei de către papa Onoriu al III-lea (1216-1227). Astfel, în 1217 papa Onoriu al III-lea a trimis o delegație specială cu însemnele și coroana regală care să poată conferi lui Ștefan titlul de rege. Sava a luptat pentru a împiedica încoronarea fratelui său de către un legat papal. El

și-a dat seama că noua sa cumnată, Ana, plănuise încoronarea lui drept rege romano-catolic, astfel nădăjduind să-i aducă pe sârbi la romano-catolicism. Deși nu este limpede, se pare că, drept protest față de înfăptuirea acestui lucru, Sava a plecat [37]. Din clipa în care a părăsit Serbia, plecând la Hilandar, mirul tămăduitor și făcător de minuni al Sf. Simeon a încetat să mai curgă. Nu a trecut mult timp și Ștefan i-a trimis o scrisoare lui Sava la Hilandar, rugându-l să revină în țară, fiindcă avea credința că mirul va izvorî din nou odată cu venirea lui. Sf. Sava i-a trimis o epistolă care urma să fie deschisă și citită deasupra mormântului Sf. Simeon de la Studenica. Doar atunci mirul a început să curgă din nou [38].

Totuși, Ștefan i-a scris lui Sava o altă scrisoare exprimându-și dorința sa de a dobândi independența Bisericii sârbești. Un patriarh romano-catolic a fost întronizat la Constantinopol și un altul în Bulgaria, în timpul domniei lui Kalojan (1197-1207). După cruciadă, Bonifatie de Montferrat a devenit rege al Tesalonicului. Teritoriul său cuprindea Macedonia și Tracia occidentală, întinzându-și influența până în Peloponez. În plus, după această cruciadă, Grecia a fost ușor cucerită de către franci. Următoarele state ale francilor au fost instituite: principatul de Ahaia (Morea), ducatul de Arhipelago,

municipalitățile de Atena, Teba și Evia (Eubeea, Negroponte). Serbia era înconjurată, deoarece adesea Vaticanul îi îmboldea pe vecinii săi din nord s-o cucerească și să treacă la catolicism. Sârbii aveau nevoie de propria lor Biserică Ortodoxă independentă, mai ales de când patriarhul ecumenic trăia exilat în Niceea. Ștefan avea nevoie de un puternic sprijin din partea Bisericii.

După multe rugăciuni, Sava, dimpreună cu un grup de la Hilandar, s-au îmbarcat pe un vas și au pornit spre Niceea pentru a-l vedea pe împăratul Teodor Laskaris și pe patriarhul Manuel I Sarantenos (1215-1222). Între timp, bizantinii luptau cu cruciații pe de o parte și cu turcii seleuciți pe de cealaltă parte. Cu toate acestea, în timpul vieții lui Teodor, acesta le-a provocat vrăjmașilor pierderi însemnate; mai apoi, nici unul dintre ei nu a mai îndrăznit să traverseze Marea Marmara.

Atunci când Sf. Sava și împăratul iarăși s-au revăzut, a fost o întâlnire plină de căldură. Sava i-a vorbit e poporul sârb și nevoia sa de a avea o biserică independentă și propriul său patriarh. Împăratul l-a îndemnat pe patriarh să discute cu sfântul în legătură cu problemele Serbiei și de nevoia acesteia de a avea un arhiepiscop. Sava l-a rugat să-l hirotonească pe unul dintre ieromonahii

săi de la Hilandar în scaunul de arhiepiscop. Prin urmare, patriarhul și Sava au discutat această problemă zile în șir. Patriarhul s-a dus înapoi la împărat, cei doi au hotărât ca preacuviosul Sava să fie hirotonit arhiepiscop al Serbiei. Deși Sava n-a căutat mărirea pentru sine, aceștia au insistat ca el să fie înălțat la „demnitatea apostolică a episcopatului. Cu adevărat, au trecut multe zile până când Sava a primit să fie hirotonit. În fine, după multe insistențe, Sava a fost hirotonit de către patriarh în treapta arhieriei, lucru care l-a bucurat nespus pe împărat în acea zi. Noul arhiepiscop sârb a cerut mai presus de orice ca viitorii arhiepiscopi sârbi să fie aleși și hirotoniți de către episcopi sârbi. Deși la început împăratul și patriarhul au avut o ezitare, arhiepiscopul a primit o „grammată” (document oficial) din partea patriarhului Manuel care a aprobat acest lucru în anul 1219. Doar o singură condiție a fost impusă: în bisericile sârbești, trebuia să i se dea întâietate patriarhului bizantin față de toți ceilalți ierarhi la pomenirea din timpul Sf. Liturghii [39].

Noul arhiepiscop s-a dedicat însă unor nevoințe și lupte duhovnicești și mai intense. Mai întâi s-a oprit pentru scurt timp în Sf. Munte și apoi la Tesalonic, în toamna-anului 1219. El a poposit la mănăstirea Filokales, unde era socotit drept unul dintre ctitorii acestei mănăstiri. Aici a copiat multe

cărți, cu caracter juridic-bisericesc și și-a scris „Nomocanonul” [40] său. Acesta avea să devină constituție fundamentală a Bisericii naționale ale Bulgariei și Rusiei [41].

Arhiepiscopul Sava s-a reîntors acolo unde își învăța zi de zi turma încredințată lui de Dumnezeu, propovăduindu-le cuvântul Evangheliei și o viață după Hristos. Credincioșii ortodocși erau întăriți prin predicile sale și mai ales, datorită virtuților sale. Numeroși eretici, datorită harului și dulceții învățăturilor sale s-au întors de la ereziile lor la o viață cucernică. Astfel, în scurtă vreme, necredincioșii și ereticii din eparhia sa au devenit ortodocși. Toți îl socoteau pe Sf. Sava drept singurul lor păstor și dascăl. Perioada arhipăstoririi sale n-a fost lipsită de incidente dureroase. Cu hotărâre și agerime el a apărut Biserica sârbească autocefală împotriva pretențiilor papei. El a apărut Bosnia de influența bogomilă. Arhiepiscopul a evitat, de asemenea, eforturile permanente ale lui Dimitrie Homatios, arhiepiscopul de Ohrida, de a plasa Serbia sub protecția eparhiei sale. Atunci când Sf. Sava și-a organizat arhiepiscopia sa la Jicea, prima sa hotărâre luată a fost aceea de a alege și de a hirotoni episcopi din rândul ucenicilor săi. A înființat 11 eparhii, unele dintre ele având mănăstirile drept centru eparhial. Trei dintre ele —

Raș, Prizren și Liplian – aparțineau de arhiepiscopia de Ohrida. Parohii greci au fost înlocuiți de episcopii sârbi ai lui Sava. Alți ucenici au fost hirotoniți protoierei, având o activitate de „exarhi” sau de trimiși ai săi. Ei fost trimiși în provincii ale țării pentru a desființa tradițiile păgâne ale țăranilor [42]. Pe lângă apărarea Bisericii de atacurile din exterior, el s-a ocupat de construirea și împodobirea marii biserici mănăstirești de la Jicea, închinată lui Hristos Pantocrator, a cărei zi de prăznuire este ziua Înălțării.

În anul 1220, la Jicea, Sf. Sava i-a convins pe sârbi ca Ștefan să fie încoronat drept rege al sârbilor. Cuviosul Sava a continuat politica tatălui său de creare a unui Stat sârb. În calitate sa de arhiepiscop el a slujit Sf. Liturghie, l-a sfințit, l-a încoronat și l-a uns cu sfântul și Marele mir pe fratele său, strigând cu glas mare: Viață îndelungată lui Ștefan, cel dintâi rege încoronat Serbiei!”

În ziua următoare, pe când cuviosul sluja Sf. Liturghie, el a tâlcuit cuvântul Evangheliei. Apoi l-a îndemnat pe regele Ștefan și pe curteni să spună Crezul și să facă ascultare față de canoanele Celor 7 sfinte Sinoade ecumenice și față de cele două sinoade locale. Totul a fost acceptat.

Cam pe la anul 1220, arhiepiscopul Sava, ca un binecunoscut diplomat, l-a îndemnat pe regele Andrei al Ungariei să nu atace Serbia. În același timp, arhiepiscopul Dimitrie Homiatinos de Ohrida, a cărui eparhie se întindea în principatul Epirului, l-a acuzat pe Sava că este omul Niceenilor. Într-o scrisoare adresată Sfântului Sava, el a refuzat recunoașterea înălțării la treapta de episcop S a acestuia. El l-a acuzat pe cuvios de o viață de lux, în loc de a fi rămas un smerit viețuitor în Sf. Munte. De asemenea a mai citat și canoane pe care credea că Sava le-a încălcat. Deși Homiatos era supus față de patriarh, el era împotriva guvernului Niceean, în anul 1220. A pus la îndoială legitimitatea lui Laskaris, deși aproape orice cetățean bizantin, cu excepția, desigur, a epiroților socoteau că imperiul, pentru moment, se afla în Niceea, până când Laskarizii aveau să-și redobândească legitima lor capitală, Constantinopolul.

Neînțelegerile dintre patriarh, Homiatos și Sava s-au risipit treptat. Autocefalia Bisericii sârbe a fost și ea recunoscută de către alte Biserici Ortodoxe [43].

În anul 1228, sănătatea regelui Ștefan s-a înrăutățit. A fost dorința lui de a se face monah ca și tatăl său și alți doi frați [44]. Apropiindu-se clipa

morții, el l-a chemat pe fratele său, Sava, să vină la Raș. Însă, arhiepiscopul a sosit prea târziu, deoarece Ștefan trecuse deja la cele veșnice. Sava s-a rugat la Dumnezeu să-i trimită sufletul în trup, astfel încât el să-l poată tunde în monahism și ca fratele său să-și poată numi succesorul. Domnul și-a plecat urechea la credinciosul său rob și i-a trimis sufletul lui Ștefan în trup. Ștefan s-a ridicat și a grăit, numindu-l pe Radoslav, fiul său cel mai mare, drept succesor al său. Apoi arhiepiscopul l-a îmbrăcat pe fratele său în schima îngerească a monahilor și i-a schimbat numele în acela de Simeon. Moaștele monahului Simeon, cel dintâi rege încoronat al Serbiei, au fost așezate spre a se odihni lângă tatăl său, Sf. Simeon [45]. Încoronarea lui Radoslav a fost înfăptuită de către episcopul Sava la Jicea, în anul 1228.

În anul 1230, Sf. Sava s-a hotărât să întreprindă mult râvnitul pelerinaj în Țara Sfântă. Lăsându-și eparhia în deplină ordine, el și-a început călătoria către sud. Trecând din nou prin Sf. Munte, el s-a bucurat de tovărășia și dragostea părinților din mănăstirea sa. După câteva zile el i-a adunat pe toți cei din obște și le-a vorbit de marea sa dorință de a se închina la Preasfântul mormânt al Domnului nostru Iisus Hristos. După ce le-a grăitcele duhovnicești, și le-a primit rugăciunile, s-

a aşternut la drum cu corabia către Palestina. Cu ajutorul lui Dumnezeu a ajuns în câteva zile.

A fost primit de către patriarhul Ierusalimului, Atanasie, care a slujit împreună cu Sfântul Cuvios Sf. Liturghie în Duminica aceea. Patriarhul l-a rugat pe arhiepiscop să binecuvânteze poporul şi să le predice. Patriarhul, clericii şi credincioşii aveau o asemenea dragoste şi evlavie faţă de Sava încât nu mai voiau să se despartă de dânsul.

În fiecare zi ei veneau să-i asculte învăţăturile cele de suflet ziditoare.

În vreme ce arhiepiscopul se afla în Țara Sfântă, cu multă evlavie şi frângere de inimă el s-a închinat la toate bisericile, la sfintele moaşte şi la locurile sfinte. Cuviosul a făcut nenumărate milostenii şi a săvârşit fapte de dărnicie în Țara Sfântă [46].

Deasupra Sf. Mormânt al Domnului el a vărsat lacrimi fierbinţi din belşug. Cuviosul a părăsit apoi sfânta cetate şi s-a dus către pustia Iudeii şi la mănăstirea Sf. Sava cel Sfinţit, după proorocia lăsată de Sf. Sava cel Sfinţit care, cândva, a profeţit că, în viitorul îndepărtat un arhiepiscop dintr-o ţarăoccidentalăavea săajungăacolo. Acum, toate acestea s-au împlinit. Sf. Sava cel Sfinţit a lăsat drept moştenire toiagul său şi douăicoane de preţale Prea Sf. Născătoare de Dumnezeu,

cunoscută drept „Maica Domnului cea cu trei mâini” (Tricherousa)[47]și „Cea care alăptează”. Astfel arhiepiscopul Sava al Serbiei a primit aceste prețioase daruri.

Mai apoi, sfântul a părăsit Țara Sfântă și s-a îmbarcat pe o corabie cu destinația Niceea.

Împăratul Teodor și patriarhul Mihail răposaseră. Noul împărat, ginerele lui Teodor, era Ioan Doukatos Vatates (1222-1254) [48]. Odată ajuns pe tronul imperial, el s-a dovedit a fi un înflăcărat apărător al tuturor năpăstuiților și nedreptățiților, o fortăreață a dreptății și un izvor al milostivirii, din această pricină fiind supranumit „milostivul”.

Așadar, el era un mare râvnitor pentru dreapta credință și un om de mare evlavie, motiv pentru care mulți evrei au primit Sf. Botez în timpul domniei sale. Voindunească Răsăritul și Apusul, el a invitat cele două părți la dialog. Papa Grigorie al IX-lea (1227-1241) a trimis soli la o întâlnire condusă de Ghermanos cel Nou, triarhul Constantinopolului. Pacea dintre cele două Impuri s-a rupt atunci când apusenii au refuzat să se lepede de adăugarea lui „filioque” în Simbolul de Credință [49]. Vatates s-a bucurat să-l vadă pe Sf. Sava, primindu-l cu o deosebită cinstire și evlavie

și dând slavă lui Dumnezeu că a putut primi binecuvântarea sa.

Soția sa, împărăteasa Irina Laskaris, l-a primit cu aceeași evlavie. De aceea, cuplul regal l-a numit pe Sf. Sava părintele lor duhovnicesc. După ce cuviosul a zăbovit câteva zile la Niceea, el a hotărât să plece din nou în Sf. Munte. Întrucât Sava era duhovnicul său și rudă prin alianță, Vatates i-a dăruit o părticică din Cinstita Cruce, alte sfinte moaște și vase de cult de mare preț. Vatates a poruncit mai apoi ca arhiepiscopul să fie dus la mănăstirea sa cu un vas împărătesc. Cu ajutorul lui Dumnezeu, Sf. Sava a ajuns la Hilandar. El a înfățișat cinstita Cruce dimpreună cu celelalte sfinte moaște și toate celelalte daruri primite de la Vatates tuturor fraților și monahilor din obștea mănăstirii [50], alături de icoana „Maica Domnului cea cu trei mâini”, oferind-o obștii, spre a fi socotită drept „Sfântă a Hilandarului”. După ce a stat acolo destulă vreme, el i-a îndemnat și povățuit pe părinți într-un chip bineplăcut lui Dumnezeu. Sf. Sava a numit ca egumen un monah plin de virtuți spre a păstori turma duhovnicească a mănăstirii, și apoi s-a reîntors în Serbia.

Cuviosul s-a întors l-a îndatoririle sale arhieresti, acolo unde a păstoriit turma duhovnicească într-un chip bineplăcut lui Dumnezeu. El a luminat

întreaga Serbie cu razele strălucitoare ale virtuților sale și cu dumnezeieștile sale învățături. I-a păzit pe toți nevătămați de lupii cei cugetători, îndreptându-i către țarcul cel ceresc.

Totuși, întrucât zona Balcanilor era atât de împânzită de erezii, sfântul a pătruns și în alte provincii pe care le-a îndrumat în chip apostolic. Mergând din loc în loc el i-a adus atât pe eretici, cât și pe cei necredincioși la adevărata credință.

Însă, Serbia și Balcanii se aflau în plină transformare și o nouă generație venea la putere. Regele Radoslav, crescut de mama sa Evdochia, de origine elenă, s-a căsătorit cu o prințesă grecoaică, Anna Doukas, fiica principelui Teodor Komnenos Doukas Anghelos din Epir, în anul 1228 [51]. Poporul îl disprețuia și pe el, și pe soția sa. Astfel, după ce socrul său a fost luat prizonier și orbit de către Asan al II-lea, cuplul regal a fugit. După ce soția sa l-a părăsit, Radoslav a căutat ajutorul unchiului său. Arhiepiscopul Sava l-a făcut monah, dându-i numele de Ioan.

Acum, fostul rege Ștefan, cel dintâi încoronat, a avut, de asemenea, alți trei fii, Vladislav, Uros [52] și Prediv [53]. Prin urmare, alungându-l pe Radoslav din țară, grupul aflat în jurul lui Vladislav a dorit să-l încoroneze pe acesta ca rege

al Serbiei. Deși sfântul era departe de fi fi favorabil încoronării lui Vladislav, el dorea să mențină unitatea țării sale; așadar, el și-a încoronat nepotul. O căsătorie între Vladislav și fiica lui Asan al II-lea, Bielislava, a fost, de asemenea, aranjată. În anul 1234, Sf. Sava cugeta din nou la retragerea din scaunul arhiepiscopal și la un al doilea pelerinaj în Țara Sfântă. El coia, de asemenea, să-și aleagă un succesor. Luminat de Dumnezeu, el l-a ales pe Arsenie, un vrednic ieromonah și eclesiarh pe care Sava l-a călăuzit duhovnicește la mănăstirea Jicea. Arhiepiscopul Arsenie avea să-și păstorească turma duhovnicească cu înțelepciune și într-un chip bineplăcut lui Dumnezeu în următorii 30 de ani.

Așadar, cuviosul s-a imbarcat într-o corabie cu destinația Țara Sfântă. Pe când corabia se afla pe punctul de a se scufunda din pricina unei furtuni grozave de pe mare, cuviosul s-a rugat și, făcându-și semnul Crucii, a poruncit cu glas tare, în numele Domnului nostru Iisus Hristos, ca vânturile și marea să se liniștească. Dumnezeu i-a ascultat rugăciunea, și așa au putut călători fără incidente până la Acra, în Palestina.

Sosind în Țara Sfântă, sfântul s-a închinat pentru a doua oară la Sf. Mormânt.

Prin toate cetățile prin care a trecut sfântul, el i-a povățuit și întărit pe creștini prin numeroase minuni. Încă o dată acest bărbat sfânt a făcut multe milostenii săracilor și nevoiașilor.

Cuviosul l-a vizitat, de asemenea, pe patriarhul Alexei, care l-a primit ca pe un frate. Pe când cuviosul se afla în Egipt, el a vizitat toate bisericile importante făcând milostenii săracilor. Cuviosul a mai făcut și un pelerinaj la Muntele Sinai și mănăstirea Sf. Ecaterina După ce a rămas acolo ceva vreme, el a donat mănăstirii o mare sumă de bani. După aceea, sfântul s-a dus din nou la Ierusalim și mai apoi la Bagdad, în Antiohia, în Armenia, unde a lăsat ca peste tot, daruri la sfintele mănăstiri. De acolo, el a trecut prin teritoriile periculoase ale Kurdistanului și ale turcilor seleucizi.

În fine, cuviosul și suita sa au pornit cu corabia către Niceea. Călătoria pe mare a fost foarte dificilă pentru Sf. Sava, întrucât suferea de rău de mare și de extenuare fizică.

În cele din urmă, au fost primiți de împăratul Ioan Vatatzes și de către împărăteasă. Din nou, cuviosul a predicat în bisericile din Niceea și a oferit milostenii săracilor. El i-a convins pe patriarh și pe împărat să fie de acord cu recunoașterea

patriarhului bulgar [54]. În plus, el a pledat pentru iertarea regelui Asen care, mai înainte trecuse la romano-catolicism, dar mai apoi s-a dezis de apostazia sa.

Ultima țară pe care Sava avea s-o viziteze era Bulgaria. Când a debarcat în Mesembria, în portul Nesebar la Marea Neagră, regele Asen și-a trimis slujitori și cai pentru a însoți alaiul sârbesc la Târnovo, capitala regatului. Ajuns în capitală, Sava și însoțitorii săi au fost întâmpinați cu căldură de către Asan și patriarhul Ioachim. Arhiepiscopul i-a informat de îndată de hotărârea Niceenilor de a-i oferi amnistie lui Asan și de a recunoaște patriarhia bulgară. Sf. Sava le-a oferit, de asemenea, îmbelșugate daruri bisericești din Răsărit. Cuviosul a fost întâmpinat cu multă cinstire și cu o dragoste adevărată din partea bulgarilor. Atâta timp cât cuviosul a zăbovit printre ei, el a săvârșit numeroase fapte de milostenie, oferind daruri și pomeni la cei săraci și nevoiași.

În vreme ce sfântul se afla la Târnovo, se apropia praznicul Botezului Domnului.

Asan a cerut ca arhiepiscopul să slujească și să binecuvânteze apele. În vreme ce sfântul cânta slujba pentru Marea Binecuvântare a Apelor, a avut loc următoarea minune:

În timp ce cufunda cinstita Cruce, apele s-au despărțit pe la mijloc și au rămas ca un zid pe partea dreaptă și ca un alt zid pe partea stângă [55]. Toți cei de față, văzând minunea, au dat slavă lui Dumnezeu. Regele avea mare evlavie față de cuvios și l-a rugat să rămână acolo până la Paște, deși era ocupat cu alte treburi în altă parte.

Sf. Sava a rămas, cu adevărat, dar după câteva zile s-a îmbolnăvit. Cunoscându-și de mai înainte sfârșitul, el și-a chemat ucenicii la sine, dându-le povețe pe calea ce o vor avea de urmat spre mănăstire. El le-a dat în grijă tot ceea ce primise și strânsese din Răsărit, inclusiv sfinte moaște și alte sfinte vase bisericești aflate în posesia lui. Apoi i-a rugat să se întoarcă în Serbia cu bunurile strânse pentru bisericile sârbești, pentru regele Vladislav și părintele Arsenie.

Atunci când ierarhul de Târnovo a auzit de boalacuviosului, s-a dus să-l vadă.

Văzând cât de grav bolnav era cuviosul, Ioachim a vrut să-i trimită un mesaj regelui Asan. Însă, cuviosul n-a îngăduit aceasta, ci a spus: „O, frate, te implor nici să-l înștiințezi pe rege, nici să te tulburi sfinția ta venind aici; mergi în pace, și roagă-te și pentru noi pentru ca mult milostivul

Dumnezeu să ne aducă împreună în Ierusalimul cel de Sus”.

Sâmbătă seara, sfântul s-a împărtășit cu Preacuratele Taine. Chipul său străluci atunci cu putere și se umplu de bucurie și veselie. Apoi șopti de trei ori: „Slavă Ție, Doamne”. După aceea, el își dădu sfântul său suflet în mâinile lui Dumnezeu pe data de 14 ianuarie, 1235.

De dimineață, în timp ce ierarhii, clericii și credincioșii se pregăteau să-i înmormânteze sfântul trup, simțiră o negrăită mireasmă. Toți se minunară și nu știau unde să-l îngroape. Deși regele era absent, atunci când a fost informat de dilema în care se aflau, porunci îngroparea sfintelor moaște ale cuviosului în Biserica mănăstirii sale închinată „Celor 40 de mucenici” din Târnovo. Prin urmare, îl îngropară acolo cu toată evlavie ce i se datora. Peste alte câteva zile, Asan sosi și, mai întâi, se duse la mormântul sfântului, acolo unde așeză o frumoasă placă de marmură și o candelă, poruncind ca aceasta să fie pururea aprinsă. Dumnezeu, de asemenea, și-a proslăvit robul prin darul tămăduirilor oferii celor ce se duceau cu credință la mormântul său.

Atunci când regele Vladislav al Serbiei, ginerele lui Asan, și arhiepiscopul Arsenie, cel pe care cuviosul

l-a numit drept succesor al său, au aflat de plecarea la cele veșnice a sfântului, se mâhniră peste măsură de tare. Totuși, atunci când auziră de minunile săvârșite de către sfânt, se hotărâră să-i caute sfintele moaște. Prin urmare, Vladislav îi scrisese o scrisoare socrului său, rugându-l să-i trimită sfintele moaște în Serbia.

Vladislav trimise scrisoarea prin câțiva nobili sârbi, așa încât aceștia să poată aduce cu ei sfintele moaște. Totuși, Asan nu îngăduia trimiterea sfintelor moaște. Vladislav îi scrisese din nou lui Asan, implorându-l să-i trimită sfintele moaște. De data aceasta el trimise oficiali de rang și mai înalt, ducând cu ei mari daruri. Din nou Asan refuză și răspunse doar atât: „Întrucât Bunul Dumnezeu, după Sfânta Sa iconomie i-a îngăduit sfântului să-și afle odihna de veci aici, înseamnă că El ne-a oferit nouă această comoară; deci, cine sunt eu ca să mă împotrivesc voii lui Dumnezeu?” Așadar, îi trimise înapoi pe nobilii fără a-și împlini misiunea.

Atunci, Vladislav luă cu sine pe cei mai de vază nobili și dregători ai săi și se duse el însuși să caute moaștele sfântului. Când ajunseră în Bulgaria, Vladislav se duse mai întâi la mormântul sfântului unde vărsă lacri mi fierbinți, grăind: „O, sfinte al lui Dumnezeu și preamărite părinte al nostru, de ce ne-ai părăsit pe noi, păcătoșii și nu

voiești să vii în patria ta unde ne-ai fost nu numai păstor, dar și călăuză spre mântuire? Tu ne-ai scăpat din ghearele diavolului și ne-ai îndreptat spre adevăr. Tu ți-ai eliberat turma duhovnicească de erezii. Tu ai tămăduit bolnavii. Tu ne-ai scăpat de moartea cea duhovnicească; pe cei aflați în primejdii i-ai scăpat. Tu ai împodobit Biserica cu slujbe duhovnicești, cu o sfântă disciplină și ne-ai dăruit legi de suflet mântuitoare [56]. De aceea, cum oare ne vei lipsi de sfințenia sfintelor și dumnezeieștilor tale moaște? Cum să ne lași cu toiul lipsiți de comoara niciodată golită de dumnezeiescul tău har? Să ne lipsim și să tânjim de dulcele izvor al minunilor tale? Să nu fie, o, părinte mult milostive. Fie-ti milă de mine și trece-mi cu vederea nedreptățile mele și pe cele ale poporului tău care sunt lipsiți de tine [57] și vino la noi, deși suntem nevrednici și păcătoși. Nu ne lipsi de prezența și apărarea ta.” După ce s-a rugat în acest chip, Vladislav s-a dus după aceea la socrul său. În noaptea aceea, Asan a avut o descoperire în care sfântul i se arată ca un înger de lumină orbitoare. Sf. Sava i-a poruncit atunci lui Asan să-i dăruiască ginerelui său moaștele sale spre a le duce înapoi în țara sa.

Dimineața, regele Asen a adunat poporul, clericii și pe patriarh și le-a spus ceea ce i se întâmplase peste noapte.

Luându-și ginerele, s-au dus cu toții cântând, purtând lumânări și tămâie spre a deschide mormântul sfântului. O, minunile Tale, Hristoase împărate! Întreaga zonă era plină de o negrăită mireasmă. Chipul sfântului strălucea ca soarele. Toți se minunară și strigară cu glas mare: „Doamne, miluiește!” Apoi, săvârșind o măreață procesiune și cu rugăciuni de implorare, cei doi regi porniră împreună, purtând moaștele înafara orașului Târnovo. Vladislav, simțind o nemaipomenită bucurie în ziua aceea, își continuă drumul către Serbia. În timp ce își continuau drumul, mii de oameni se adunară spre a-și aduce omagiul lor sfântului.

Pentru a confirma împăcarea dintre el și sfântul său unchi, Vladislav a poruncit ca moaștele Sf. Sava să fie îngropate într-o biserică construită de rege în Herțegovina, numită Mileșovo, aflată în valea Limului din vestul Serbiei, închinată lui Iisus Pantocrator [58]. Aici, sfintele moaște au devenit izvor de nenumărate tămăduiri, atât trupești, cât și duhovnicești, pentru cei ce veneau acolo cu credință, spre slava Tatălui, a Fiului și a Sf. Duh, Prea Sfânta Treime, Căreia i se cuvine întreaga stăpânire, cinste și închinăciune în veci vecilor. Amin

(Viețile celor care au zidit mănăstirile athonite, Editura Doxologia, Iași, 2010, pp. 133-176)

[1] Această biografie a Sf. Sava, scrisă în limba engleză, a fost preluată în mare parte din „Neon Eklogion” a Sf. Nicodim Aghioritul care apare în „Marile Sinaxare”. Izvoarele secundare sunt trecute în versiunea engleză a Sinaxarelor.

[2] Numele Nemanja, J fiind pronunțat Y ca în yes, este același numele proorocului evreu Neemia. În anul 1163, Nemanja s-a născut la Râbnița în Diocleia și a răposat în mănăstirea Hilandar pe data de 13 februarie 1199.

[3] Marele voievod înseamnă „satrap” în terminologia bizantină. Notă: __, se pronunță ca S din „pleasure” sau „Asia”. Acest mod de pronunție este folosit de către istoricul grec Nichita Honiates atunci când e vorba de Ștefan Nemanja. Dimitri Obolensky „Șase portrete Bizantine” (NY: Oxford University Press, 1988), p. 115.

[4] Serbia a fost un stat balcanic medieval. În izvoarele de sorginte latină se fac referiri la Rascia (Rassia, Raxia), care provin din numele de origine slavă Raška. Numele de „sârb” apar abia în secolul al IX-lea în textele latine sub forma de „sorabi”,

fiind vorba de un popor care viețuia în Dalmația. Notă: Š se pronunțăŞ.

[5]Nemanja a fost părăsit de către aliații săi, venețienii și ungurii. Nichita Honiates comentează faptul că atunci când Nemanja a observat că împăratul îl urmărea, voievodul „a intrat mai întâi în luptă... dar mai apoi s-a ascuns la adăpostul peșterilor din munți pe care le-a astupat cu pietre.” Se mai scrie în aceste cronici despre faptul că Nemanja după ce s-a predat, s-a aruncat la picioarele lui Manuel. Rugându-l pe acesta să nu-l trateze cu cruzime, se temea grozav de perspectiva de a-și pierde puterea asupra poporului său și ca nu cumva puterea sa politică să ajungă cumva în mâinile celor pe care-i biruise odinioară. „Historia”, ed. I van Dieten (Berlin, 1975), 158. Vezi Obolensky, loc. cit.

Un alt istoric contemporan, Ioan Kinnamos, notează faptul căNemanja a cerut să aibă o întrevedere cu el (Manuel) fără a înfrunta riscuri la adresa persoanei sale. Așadar, după ce împăratul și-a dat consimțământul, el a venit și s-a apropiat de tronul împărătesc, cu chipul descoperit și cu brațele dezgolate până la coate și cu picioarele desculțe; un ștreang îi atârna de gât, iar în mână avea o sabie. El și-a pus astfel viața în mâinile împăratului, fiind gata să pătimească orice fel de

tratament după voia împăratului. Milostivindu-se față de el pentru aceste fapte de smerenie, el (Manuel) a renunțat la toate acuzațiile aduse împotriva lui Nemanja. După dobândirea acestei biruințe, împăratul a părăsit Serbia, iar marele voievod a plecat împreună cu el”. Joannes Cinnamus, „Historiae”, vol. al VI-lea, ed. A. Meineke (Bonn, 1836), 287, 288; „Isprăvile lui Ioan și Manuel Comneanul scrise de către Ioan Kinnamos”, traducere de C. M. Brand ffew York, 1976), 215. vezi Obolensky, pp. 115-116.

[6]În tot acest timp, teritoriul statului sârbesc s-a extins de la izvoarele râurilor Morava și Drina, aflate la nord, până la Stara Pianina în sud, în vreme ce în sud-vest el a cucerit coastele Dalmației de sud și Muntenegrul. Coasta Adriaticei și teritoriile adiacente erau cunoscute mai întâi sub numele de Diocleția și mai apoi de Zeta. Această anexare a teritoriilor din anii 1180 au oferit Raškăi o putere apreciabilă care se datora alianței cu Roma. Prezența latină din această zonă maritimă era echilibrată însă de jurisdicția elenă asupra părții dinlăuntru a țării, în persoana episcopului de Raș, capitala Raškăi, aflată în apropiere de Novi Pazar care era sufragane a arhiepiscopului autocefal de Ohrida. Toate acestea se reflectă în dualismul propriei vieți a lui Nemanja. În regiunea sa natală, Diocleia, el a primit taina botezului din partea unui

preot catolic. Mai apoi, pe când era copil, el a primit botezul ortodox și îmbisericirea în cadrul Bisericii Ortodoxe din partea episcopului ortodox din Raș. Obolensky, pp. 117-118. Nu se știe exact dacă el a primit Sf. Taină a Botezului sau Taina Mirungerii din partea Bisericii Ortodoxe.

[7]Cea dintâi confruntare militară a lui Nemanja cu Bizanțul a avut loc în anul 1190, atunci când oștirea împăratului Isaac al II-lea i-a biruit oastea pe teritoriul din apropierea râului Morava. *Ibidem*, p. 119.

[8]„Sebastokrator” reprezenta titlul cel mai înalt, după el de co-împărat și mai apoi „voievod”, conferit fiilor și fraților împăratului. (Oxford, s.v. „Ștefan Nemanja” și „Sebastokrator”. Acest titlu, ca și căsătoria mai sus pomenită, au marcat încorporarea Serbiei, în calitate de stat independent, în cadrul împărăției Bizanțului. Obolensky, loc. cit.

[9]Mănăstirea Rusească se afla pe atunci cam la două mile nord-est de actuala mănăstire Sf. Pantelimon.

[10]Fuga lui Rastko, precum și restul vieții sale sunt istorisite în patru documente slavone bisericești medievale, dar cu câteva diferențe între ele. Și noi vom face uz de următoarele:

1. „Viața lui Ștefan Nemanja”, de Rastko-Sava (aprox. 1208). Vezi „Spisi sv. Save”, ed. V. Eorovie (Belgrad-Srenski Karbovici, 1929), pp. 151-175.

2. „Viața lui Nemanja”, scrisă de fiul său Ștefan (1216). Vezi V. Eorovie „Medjusobni odnasaj biogrufija Stevana Nemanje”, Sveto-savski zbornic, i” (Belgrad, 1936).

3. „Viața lui Sava”, scrisă de monahul athonit Domețian (Viena 1242/3, Sankt Petersburg, 1253/4). Vezi Domețian „Zivot svetoga Simeuna i svetoga Save”, ed. Dj. Danieie (Belgrad, 1865).

4. Teodosije Hilandarac „Zivot svetoga Save”, ed. Dj. Danieie (Belgrad, 1860; reedit. Belgrad, 1973, cf. C. Mtiller – Landau, Studien zum Stil du Sava – Vita Teodosijes (Slavistische Beiträge, 57 - Munich, 1972). Monahul athonit Teodosie a alcătuit biografia la sfârșitul secolului al XIII-lea sau la începutul celui de-al XIV-lea.

[11]Vezi „Viața Sf. Sava cel Sfințit” (5 decembrie) în „Viețile Sfinților din Țara Sfântăși Pustiul Sinaiului” (Buena Vista, CO. Mănăstirea de maici „Sf. Apostoli”; 1990), pp. 448-511.

[12]Hristou, „Sf. Munte”, p. 75.

[13]Sf. Sava a dotat mănăstirea Vatopedu cu multe alte lucruri, greu de enumerat, astfel încât i se

conferi titlul de „Cel de-al doilea ctitor al mănăstirii Vatopedu”, după împăratul Teodosie cel Mare în secolul al IV-lea. Vezi N. Velimirovici „Viața Sf. Sava” (Crestwood, NY: editura Seminarului Sf. Vladimir, 1989), p. 22.

[14] *Ibidem*, p. 23.

[15] Se pare că există o neconcordanță de date cu privire la momentul în care monahul Simeon și-a luat asupra sa voturile monahale. Episcopul Nikolai Velimirovici în „Viața Sf. Sava” (p. 25), notează faptul că episcopul Calinic l-a tuns în monahism pe Nemanja pe data de 25 martie 1196. Totuși, Sf. Nicodim Aghioritul afirmă faptul că Nemanja a primit schima îngerească de la propriul său fiu; el face chiar remarcă faptului că în vreme ce Simeon era părintele trupesc al lui Sava, totuși Sava a fost părintele duhovnicesc al lui Simeon. „Marile Sinaxare”, vol. I, p. 306 și vol. II (ed. a V-a, 1978), p. 334, n. 1. Probabil e vorba de faptul că Simeon a primit cea mai înaltă treaptă monahală, Marea și îngereasca Schimă de la Sf. Sava.

[16] Numele de Hilandar sau Chelandari apare pentru prima oară la sfârșitul secolului al X-lea. Ctitorul ei a fost, se pare, Gheorghe Chelandrios („Barcagiul”) autorul unui Hrisov oficial al Sf. Munte datând din acea perioadă. Prin 1015, ea era

părăsită și închinată mănăstirii Konstamonitou, aflată în interiorul peninsulei, între mănăstirile Dochiariu și Zografu: Oxford, vezi „Hilandar”.

[17]Soția lui Ștefan al II-lea, marele cneaz, era Evdochia, fiica lui Alexie.

[18]Kadas, p. 87. Hristou „Sf. Munte”, loc. cit.

[19]Când Sf. Sava s-a dus la Constantinopol, la rugămintea tatălui său, pentru a obține hrisovul lui Alexie prin care se declara independența Hilandarului, el a stat la mănăstirea Sf. Fecioare Everghetis, adică „Binefăcătoarea”, aflată în afara cetății. Velimirovici p. 33. Pe lângă aceasta, Everghetis îi socotea pe Simeon și Sava drept cei mai mari binefăcători și ctitori ai mănăstirii lor. Obolensky, p. 132. „Tipicul” sau Constituția, elaborată de Sava, folosind Everghetinosul drept model, a numit doi supraveghetori, starețul în probleme duhovnicești și iconomul în probleme administrative și de relații comerciale. La moartea starețului, acesta era înlocuit de iconom, iar obștea alegea un nou iconom. Hristou, „Sf. Munte”, p. 76. „Tipicul” Sf. Sava cuprindea reguli amănunțite cu privire la Sf. Liturghie, Spovedanie, Împărtășanie, post, veșminte, purtarea în bisericăși la trapeză, precum și independența mănăstirii. Obolensky, loc. cit.

[20] Biserica cea mare a mănăstirii Hilandar este recunoscută drept una dintre cele mai frumoase biserici din Sf. Munte. Biserici originală, înălțată în 1198, a fost înlocuită în 1303 de către o biserică nouă și mai spațioasă construită cu ajutorul donațiilor regelui Minutin (1282-1321). Ultima anexă adăugată la biserica principală, în anul 1396, a fost o catapeteasmă donată de principele Lazăr Hrebilianovici (†1389). Frescele din biserica principală au fost zugrăvite în anul 1303 de către iconografi care zugrăveau în acea epocă biserici din Serbia, deși acum ele se află sub straturi mai recente de fresce. Icoanele de la catapeteasmă au fost executate în secolul al XIX-lea. Lângă biserica principală, la răsărit și ușor către nord, se află Turnul Sf. Sava. În prezent, doar partea inferioară este din vremea și în timp ce partea superioară este din vremea regelui Milutin. Turnul Sf. Gheorghe este și el de pe vremea Sfântului. Mateja Matejic „Sf Munte și mănăstirea Hilandar” (Columbus: Universitatea statului Ohio, 1983), pp. 30-31.

[21] Sava, 169, 170; Obolensky, pp. 138-139.

[22] Velimirovici, p. 40, 23. „Hrisoave ale Hilandarului”, no. 5, pp. 11-15.

[23]„Documente de arhivă ale Hilandarului”, nr. 5, pp. 11-15.

[24]Episcopul de Ierissos nu avea nici o autoritate asupra Sf. Munte. Totuși, el era împuternicit, la cerere, să hirotonească monahi athoniți în treapta diaconiei și a preoției. Obolensky, p. 133.

[25]Teodor Doukas Laskaris (m. 1221) a compus binecunoscuta „Slujbă a Canonului de mare căință către Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu”, precum și un alt canon închinat ei și publicat în „Noul Acatistier al Maicii Domnului” al cuviosului Nicodim.

[26]Laskaris s-a căsătorit cu Ana Anghelina, fiica lui Alexie al III-lea.

[27]Niceea, oraș din Bitinia, este astăzi modernul oraș turc Izmir. Se află la capătul răsăritean al locului Ascania (lacul Izmir), la 58 de mile sud-est de Istanbul.

[28]Serbia, între timp, avea între hotarele sale ortodocși și romano-catolici. Provinciile sale de coastă se aflau sub arhipăstorirea catolică de Bar; interiorul țării, cuprinzând eparhiile Raș, Prizren, Liplian și Niș, aparțineau arhiepiscopiei de Ohrid. Arhiepiscopia autocefală de Ohrid se întindea și în Epir, principat elen. A fost fondată în anul 1204 de

către nobilul bizantin Mihail Anghelos Comneanul. Deși Mihail era supus împăratului Niceei, fratele său vitreg și succesorul său, Teodor i-a provocat pe conducătorii niceeni la luptă. În decembrie 1224, Teodor a cucerit Tesalonicul, aflat sub stăpânire catolică. Mai apoi a fost încoronat drept „împărat al romeilor” de către arhiepiscopul Dimitrie Homatianos. Așadar, un al doilea imperiu în exil a fost fondat. Obolensky, p. 149.

[29]*Ibidem*, pp. 134-135.

[30]*Ibidem*, p. 135.

[31]*Ibide*.

[32]Velimirovici, p. 47.

[33]Bogomilii erau o sectă dualistă și neo-maniheistă care nega majoritatea dogmelor Sf. Ortodoxii, inclusiv întruparea Domnului.

[34]Mai apoi, în calitate de arhiepiscop, el a adus iconografi bine pregătiți de la Constantinopol pentru a împodobi biserica de la Jicea. Nu există dubiu în ceea ce privește contribuția personală a sfântului la construirea și împodobirea bisericii. Jicea avea să devină model pentru alte mari biserici din sec. al XIII-lea din școala lui Raska. De asemenea, fiind cel dintâi scaun arhiepiscopal al Serbiei, ea a devenit locul de pelerinaj cel mai

îndrăgit din țară. Teodosie, 97, 98, 141; Obolensky, p. 137.

[35]Velimirovici, pp. 64, 66.

[36]Ștefan și-a alungat soția bizantină. După scrierile cronicelor, ambele părți s-au acuzat reciproc de infidelitate conjugală. Ștefan și-a alungat soția din casă, aproape goală, îndepărtând-o ca pe o prostituată. Fratele lui Ștefan, Vukan a fost cel ce i-a dăruit haine și o escortă către Dyrrachium. Ea s-a reîntors la Constantinopol cu o minunată suită trimisă de către tatăl ei, împăratul Alexie al III-lea. Niketas Choniates, 531, 532; Obolensky, p. 140.

[37]Amândoi aghiografii de odinioară, Dometian și Teodosie, descriu pe larg încoronarea. Desigur, Sava și Ștefan nu au pomenit-o în biografiile lor, datate 1208 și 1216. Dometian (pp. 245-248), susține faptul că Sava l-a trimis pe episcopul Metodie, un ucenic al său, la Roma. El a fost povățuit să ceară o coroană regală pentru ca Sava să-și poată încorona fratele. Se crede că papa a acceptat acest lucru. Teodosie (pp. 141-152) nu ia în considerație nici un amănunt legat de Roma și de papă. După cele relatate de el, doar Sf. Sava l-a încoronat pe fratele său la Jicea, în 1220. Obolensky, pp. 142-143. Episcopul Nikolai

Velimirovici (p. 69) face următoarea remarcă: „Unii istorici moderni susțin faptul că Sava a părăsit Serbia din pricina conflictului său cu cei de la curtea fratelui său.” Deși unii aghioriți străvechi înregistrează această scenă în mod diferit, noi suntem de acord cu episcopul Nikolai care spune: „Totuși, credem că istoricii moderni au dreptate.” Majoritatea istoricilor au conchis faptul că Sf. Sava era cu totul potrivnic față de politica pro-papală, și acest lucru i-a grăbit plecarea din Serbia și reîntoarcerea sa în Sf. Munte. Obolensky, pp. 146-147.

[38]La Hilandar, astăzi, în spatele scaunului rezervat starețului, printre stranele de rugăciune ale părinților, se află mormântul de argint al Sf. Simeon, din care a încolțit o viță de vie. Rodul ei, uscat de către părinții din obște, exercita o acțiune binefăcătoare împotriva sterilității pentru cei ce se împărtășesc din el cu credință și evlavie. Chiar și în ziua de azi, multe familii s-au bucurat de nașterea de prunci în acest chip. Hristou, „Sf. Munte”, p. 78; Simonopetritis, pp. 59-60.

[39]Obolensky, p. 151.

[40]Nomocanon („Cartea călăuzei îndrumătorului”).

[41]*Ibidem*, p. 155.

[42]Obolensky, p. 156.

[43]Obolensky, p. 161.

[44]Vukan sau monahul Teodosie a depus voturile monahale. El a fost îngropat la Studenica, lângă tatăl său. Velimirovici, p. 106. Astfel, în cadrul familiei regale, cel mai tânăr dintre fii, apoi mama și tatăl cu ceilalți doi fii, au devenit monahi.

[45]Sf. Ștefan (în viața monahală numit Simeon) este prăznuit de Sf. Biserică pe data de 24 septembrie. Cam pe la 1231, Sf. Sava, la slujba de pomenire anuală în cinstea fratelui său, a deschis mormântul. Moaștele regelui-monah au fost găsite neputrezite și bine mirositoare, lucru care certifică sfințenia sa. Sf. Sava a mutat sfintele moaște la mănăstirea Jicea.

[46]Dintre binefacerile și lucrările sale caritabile. Sf. Sava a cumpărat Biserica Sf. Gheorghe din Acra de la catolici, cea care aparținea mănăstirii Sf. Sava cel Sfințit. În Ierusalim, cuviosul a cumpărat cu o mare sumă de bani camera de sus deținută de musulmani unde Mântuitorul nostru a săvârșit Cina cea de Taină. Velimirovici, p. 110.

[47]Icoana Maicii Domnului, cunoscută sub numele de „Cea cu trei mâini”, atârnă acum dinapoia scaunului stărețesc de la Hilandar.

Aceasta este icoana dinaintea căreia s-a rugat Sf. Ioan Damaschin atunci când i-a fost tăiată mâna, la porunca iconoclastului împărat Leon, dar, care i-a fost redată în chip minunat. În cinstea acestei tămăduiri, Sf. Ioan a adăugat o mână la această icoană, drept ofrandă de mulțumire adusă Maicii Domnului. Vezi „Viața Sf. Ioan Damaschin” (4 decembrie), în „Viețile Sfinților din Țara Sfântă și din Pustiul Sinai”; pp. 431-448.

[48]Sf. Ioan este prăznuit de Sf. Biserică pe data de 4 noiembrie.

[49]„Marile Sinaxare”, ed. a V-a, voi. XI (Atena, Gr. Arhim. Matei Langes, pub. 1978), pp. 154-156.

[50]Printre comorile aflate la Hilandar, există două Cruci care au într-însele fragmente din Adevărata Cruce, un dar al împăratului Ioan al III-lea Vatatzes și o altă Cruce împodobită cu pietre prețioase. „Cea dintâi este o Cruce din argint aurit încrustată cu pietre prețioase; cealaltă este o străveche Cruce bizantină cu nestemate de mare preț înlăuntrul cărora se pot vedea icoanele Domnului și ale Maicii Sale. De asemenea, din Patimile Domnului, Hilandar posedă o frântură din coroana de spini, din trestie și din veșmântul de înmormântare.

[51]După ce a cucerit Tesalonicul (1224), Adrianopole (1225) și Tracia, luându-le din mâinile catolicilor, Teodor Anghelos a fost încoronat drept împărat de către arhiepiscopul Homatian de Ohrida, un dușman al Sf. Sava ce dorea să ajungă patriarh. Teodor a luat cu asalt Constantinopolul, dar, în bătălia de la Klokotnița (1230), a fost înfrânt și luat prizonier de către țarul bulgar, Ioan Asen al II-lea (1218-1241), care a îngăduit ca Biserica bulgară să rămână sub jurisdicție papală.

[52]Ștefan Uroș avea să-i urmeze fratelui său detronat, Vladislav, și să devină rege al Serbiei din 1243 până în anul 1276.

[53]Predislav a primit voturile monahale și, în cele din urmă, a devenit arhiepiscopul Sava al II-lea al Serbiei.

[54]Atunci când Ioan Asan al II-lea a voit să capete Statutul de patriarhie pentru Biserica bulgară, el a apelat la Ioan al III-lea Vatatzes, împăratul de la Niceea. Acesta a acceptat, cu condiția ca împreună să pornească lupta împotriva catolicilor din Constantinopol. Alianța a fost pecetluită prin căsătoria fiicei lui Asan, Elena, cu Teodor al II-lea Laskaris, moștenitor la tronul Niceean. În consecință, Bisericii bulgare i s-a conferit rangul de patriarhie în urma unei întâlniri sinodale

bisericești de la Kalliopolis (1235). Oxford, s.v. „Ioan Asan al II-lea”.

[55]Vezi Ieșirea 14: 21, 22.

[56]Sf. Sava a editat „tipicul” monahal, texte liturgice și „Nomo-kanonul” sârbesc (compilație de legi și reguli bisericești și laice).

[57]Episcopul Nikolai Velimirovici (p. 150) ne sugerează faptul că regele Vladislav se temea de revolta crescândă a poporului său care-l învinuia că l-a determinat pe arhiepiscopul Sava să părăsească Serbia. Vladislav l-a întristat pe sfânt prin faptul că a creat mari nenorociri în cadrul familiei regale din pricina intrigilor sale și pentru faptul că l-a alungat de pe tron pe fratele său mai mare, regele Radoslav.

[58]După invazia otomană, turcii au tolerat mai bine de 100 de ani moaștele Sf. Sava, la care chiar populația locală turcească venea să se închine. Pe data de 27 aprilie 1595, din porunca marelui vizir Koca Sinan Pașa moaștele Sf. Sava au fost aduse la Belgrad, iar sicriul dimpreună cu ele au fost arse pe un rug. O flacăra uriașă care se înălța spre cer a luminat orașul toată noaptea, purtând fi văzută de dincolo de Dunăre. Ibid., p. 159; Obolensky, p. 171.